

PROVINCIE UTRECHT

CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES

INPASSINGSPLAN LANDGOED PRATTENBURG

RHENEN/VEENENDAAL

Opdrachtgever

Naam : BRO
 Contactpersoon : dhr. P. Hendriks
 Adres : Postbus 4
 PC + plaats : 5280 AA Boxtel
 Tel. : 0411-850400
 Mail : pascal.hendriks@bro.nl

Bevoegd gezag

Naam : PROVINCIE UTRECHT
 Contactpersoon :
 Adres : Postbus
 PC + plaats : Utrecht
 Tel. :
 Mail :

Uitvoerend bureau

Naam : Cuijpers Advies/ Projectbureau Ruimtelijke Ontwikkeling b.v.
 Auteur : ir. J.J. Cuijpers
 Adres : Gouverneur Hultmanstraat 2
 PC + plaats : 5224 CJ 's-Hertogenbosch
 Tel. : 06 - 5146 1115
 Mail : info@posd.eu
 Website : www.posd.eu
 Projectnummer : 43010

Samenvatting

Het plangebied omvat vier locaties op en rond het historische landgoed Prattenburg. De vier locaties hebben ieder hun eigen ontstaansgeschiedenis die zich deels vertoont in de huidige staat van het terrein. De Juliahoeve is een oude boerderijplaats op een veenontginning. Ter plaats is enige historische bebouwing en beplanting aanwezig. Aan weerszijden van de locatie zijn oude houtwallen en kavelsloten aanwezig, waarvan er één mogelijk teruggaat op een oude turfvaart. Het Bosje van Wartou ligt aan de rand van de oude woeste gronden. Ter plaatse was tot in het begin van de twintigste eeuw een schapenstal aanwezig. De locatie Stay Okay was tot redelijk recent als cultuurgrond in gebruik, later is er een jeugdherberg gebouwd. Een openluchttheater en waardevolle boombeplanting herinneren aan dit gebruik. De locatie Schupsebos is in de vroege negentiende eeuw ontgonnen uit de heide, maar niet echt als productiebos gelukt. Er zijn geen cultuurhistorisch waardevolle restanten aanwezig. De in de overige locaties aanwezige waarden dienen in het inpassingsplan opgenomen en beschermd te worden.

Versietabel

versie	datum	Inhoud	status	validatie
1-1	09 10 2012	conceptrapport	concept	JC
1-2	15 10 2012	Enkele tekstuele aanpassingen	concept	JC
2-1	26 11 2012	Diverse aanvullingen door R. Blijdenstijn	definitief	JC
3-1	14 03 2013	Enkele tekstuele aanpassingen	definitief	JC

PROVINCIE UTRECHT
CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES
INPASSINGSPLAN LANDGOED PRATTENBURG
RHENEN/VEENENDAAL

Inhoud

0.	INLEIDING	3
0.1	Aanleiding	3
0.2	Doel	3
0.3	Leeswijzer	3
0.4	Werkwijze	4
1.	DE AANWEZIGE SITUATIE EN CULTUURHISTORISCHE WAARDEN	6
1.1	Korte beschrijving van de geschiedenis van het gebied	6
1.2	Aanwezige cultuurhistorische waarden	10
1.2.1	Archeologie	10
1.2.2	Overige cultuurhistorische waarden locatie Juliahoeve	10
1.2.3	Locatie Bosje van Wartou	13
1.2.4	Locatie Stay Okay	15
1.2.5	Locatie Schupse Bos	18
1.3	Waardering	19
2	ADVIES	20
2.1	Wijze van opname in het inpassingsplan	20
3.	SAMENVATTING	21
	BIJLAGE 1 - GERAADPLEEGDE BRONNEN	22

PROVINCIE UTRECHT
CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES
INPASSINGSPLAN LANDGOED PRATTENBURG
RHENEN/VEENENDAAL

0. INLEIDING

0.1 Aanleiding

Het adviesbureau voor ruimtelijke ordening BRO is in opdracht van de Provincie Utrecht doende met het opstellen van een inpassingsplan voor vier locaties in en nabij het landgoed Prattenburg in de gemeenten Rhenen en Veenendaal. Overeenkomstig de regelgeving zoals die sinds 1 januari 2012¹ bestaat, wordt vóór de opstelling van het inpassingsplan een cultuurhistorisch onderzoek uitgevoerd. Het gaat daarbij om het in kaart brengen van archeologische, historisch stedenbouwkundige en historisch-geografische waarden en het beschrijven van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige waarden en de aanwezige of te verwachten monumenten in het plan wordt omgegaan.

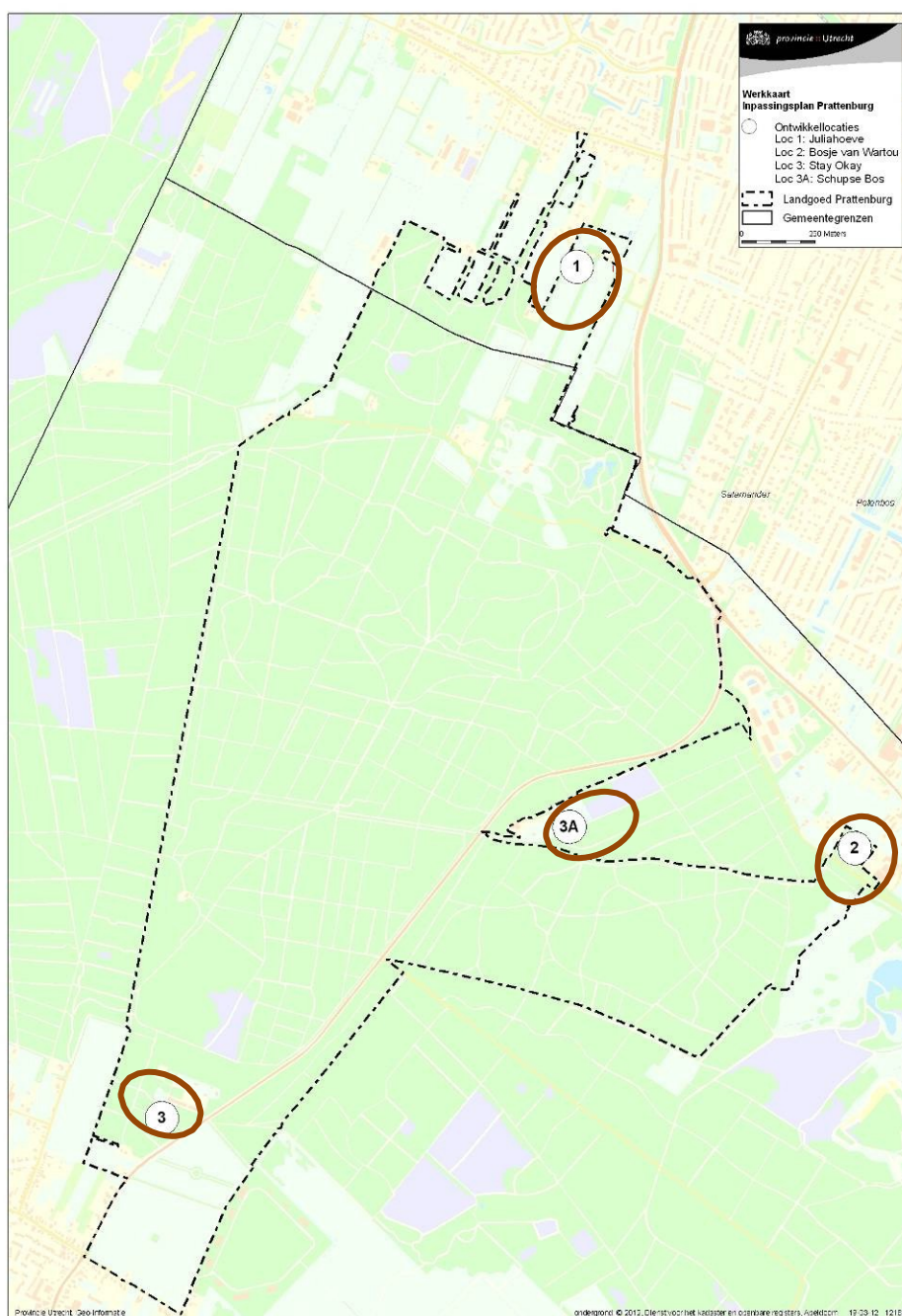
0.2 Doel

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van het materieel erfgoed binnen het plangebied, en het beschrijven van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige waarden en de aanwezige of te verwachten monumenten in het plan wordt omgegaan

0.3 Leeswijzer

De rapportage is bedoeld om opgenomen te worden in de toelichting van het inpassingsplan. Daarom is deze inleiding niet mee genummerd. In hoofdstuk 1 is een zeer korte beschrijving opgenomen van de ontwikkeling van het plangebied. Deze beschrijving is kort gehouden. Voor uitgebreider beschrijvingen wordt verwezen naar de in de literatuurlijst opgenomen bronnen. Verder zijn in dat hoofdstuk de relevante cultuurhistorische waarden in het plangebied beschreven. Bij dat laatste is onderscheid gemaakt tussen de statuswaarden (cultuurhistorische objecten en structuren die een wettelijke bescherming genieten) en overige waarden. In hoofdstuk 2 is aangegeven wat de uitkomsten van het onderzoek betekenen voor het inpassingsplan en eventuele andere beleidsvelden.

¹ Besluit ruimtelijke ordening artikel 3.1.6, tweede lid, onderdeel a.

Afbeelding 1 - situering plangebied (bron: provincie Utrecht) - de zwarte stippellijn omvat het landgoed Prattenburg, de bruine ellipsen de betreffende deelgebieden: 1 = Juliahoeve; 2= Bosje van Wartou; 3=Stay Okay; 3a=Schupse Bos.

0.4 Werkwijze

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van bureauonderzoek en veldonderzoek. Het bureauonderzoek omvatte literatuuronderzoek van openbare en/of gepubliceerde stukken, alsmede archiefonderzoek van de via digitale kanalen toegankelijke bescheiden. Het veldonderzoek omvatte een korte inventarisatie ter plaatse om vast te stellen of er ter plaatse nog herkenbare objecten of structuren aanwezig zijn. Ook werd een nadere analyse van de geregistreerde

waarden gemaakt. Het omvatte geen bouwhistorisch of archeologisch onderzoek. Op basis van de verworven gegevens is in een advies aangegeven welk beleid ten aanzien van aanwezige cultuurhistorische waarden opgenomen zouden moeten worden in het inpassingsplan en welke andere beleidsinstrumenten eventueel ingezet kunnen worden. De concept-rapportage is toegezonden aan de heer R. Blijdenstijn, cultuurhistoricus bij de provincie Utrecht, die diverse waardevolle correcties en aanvullingen heeft doorgegeven.

Het onderzoek en advies zijn geheel overeenkomstig de desbetreffende richtlijnen van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed² door ter zake kundige personen opgesteld.

² Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Rekening houden met cultuurhistorische waarden - Aanwijzingen en aanbevelingen voor cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, concept, 11 juni 2012.

1. DE AANWEZIGE SITUATIE EN CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

In dit hoofdstuk worden de aanwezige cultuurhistorische waarden in het plangebied beknopt beschreven. De geschiedenis van het gebied (zie 1.1) is elders uitgebreid beschreven. Hier wordt volstaan met een zeer korte samenvatting.

1.1 Korte beschrijving van de geschiedenis van het gebied

De vier deelgebieden maken alle thans deel uit van het landgoed Prattenburg, dat op 25 juni 2012 is verkozen tot Landgoed van het Jaar 2012.

Het landgoed Prattenburg heeft een oppervlakte van ruim 430 hectare en bestaat grotendeels uit bos. Het centrum van het landgoed wordt gevormd door een in 1887 gebouwd huis in historiserende (kasteelachtige) stijl, omgeven door een tuin in de landschapstijl. Het landgoed wordt sinds 1694 bewoond door de familie Van Asch van Wijck.

oorsprong van het landgoed

Mogelijk is het kasteel Prattenburg in de twaalfde eeuw gesticht toen de spanningen tussen het Sticht en Gelre opliepen en de Utrechtse bisschop besloot nabij de grens met Gelre op strategische punten kastelen te bouwen³.

Het landgoed duikt op in 1385, als de boerderij met land, genaamd "Grootveld" voor het eerst wordt genoemd⁴. In 1474⁵, koopt Heer Evert Soudenbalch (1424-1503) een boerderij met land onder de naam "Grootveld" van Johan van Hemerten, burgemeester van Rhenen. Het goed blijft eigendom van de familie Soudenbalch tot 1598. Wanneer de boerderij vervangen is door een buitenplaats met de naam "Prattenburg" is onbekend. Omstreeks 1610 moet de boerderij een grote kasteelachtige uitbouw hebben gekregen.

Na de familie Soudenbalch gaat het huis enkele malen door schenkingen en verkoop over in andere handen. In 1642 wordt Peter de Goijer, oud-burgemeester van Amersfoort, de eigenaar: er is dan sprake van een 'wildgraaf' (een houtwal en greppel om wild buiten te houden) aan de zuidkant van het huis⁶. Uiteindelijk wordt het landgoed met in 1694 gekocht door Jacob van Wijck, bewindvoerder van de West-Indische Compagnie. Hij laat het huis en het landgoed na aan zijn neef mr. Anthony van Asch van Wijk, die Raad, Schepen en burgemeester van Utrecht is. In deze familie is het huis daarna altijd gebleven.

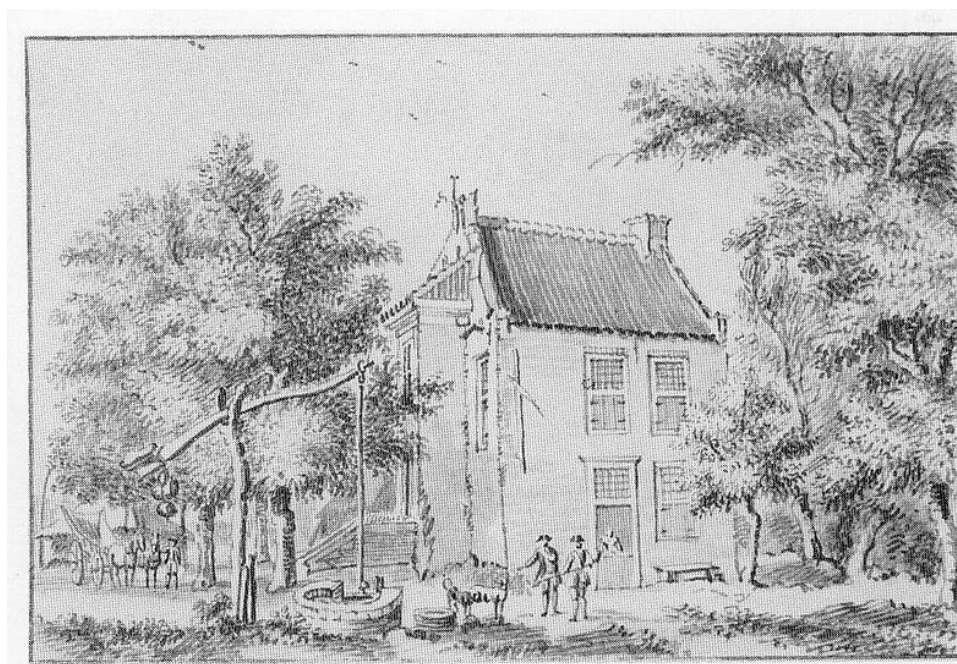
Op een afbeelding uit 1744 (zie afbeelding 2) is het toenmalige huis zichtbaar. In die periode wordt het huis omschreven als een vervallen jachthuis.

³ Blijdenstijn, 2007, pag. 288.

⁴ Blijdenstijn, 2012

⁵ bron: www.wikipedia.nl

⁶ Blijdenstijn, 2012

Afbeelding 2 - tekening van het huis op landgoed Prattenburg in 1744

Herbouw

In 1887 gaf jhr. mr. Lodewijk Hendrik Johan Marie, burgemeester van Veenendaal, lid van de Tweede Kamer en lid van de Gedeputeerde Staten van Utrecht, opdracht aan architect E.G. Wentink uit Schalkwijk het tegenwoordige huis te bouwen. Wentinck kreeg de opdracht het huis van kantelen en torentjes te voorzien, om het een kasteelachtig uiterlijk te geven.

Afbeelding 3 - het kasteel Prattenburg in 1935

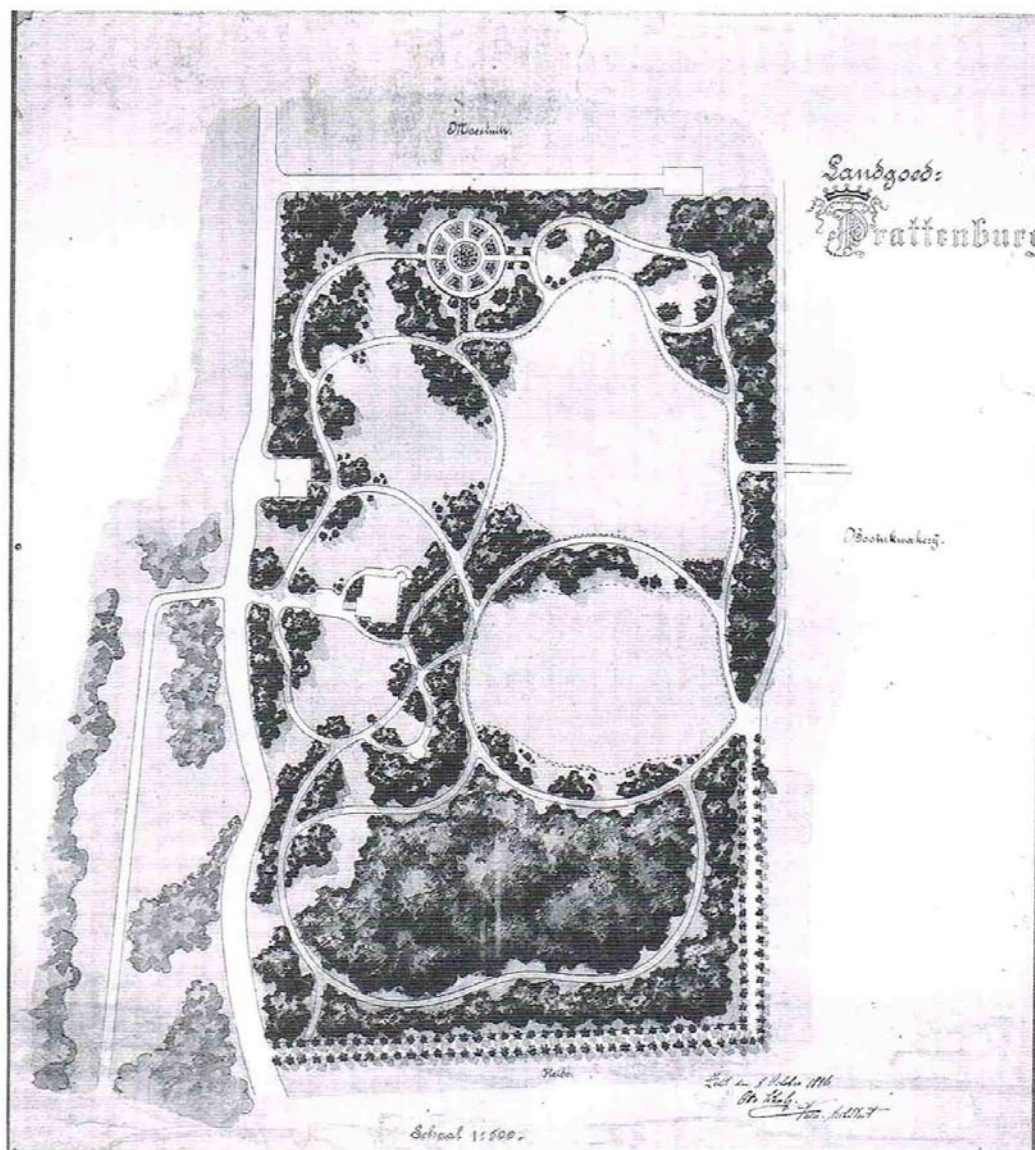
Hij stierf in 1934 en liet het na aan zijn zoon jhr. Johan Marie van Asch van Wijk, procureur-generaal bij de Hoge Raad.

Overige gebouwen

Behalve het huis behoren nog enkele opmerkelijke gebouwen bij het landgoed, zoals het koetshuis met koetsierswoning, de tuinmanswoning, de zondagsschool, de Cunerahoeve, de Ursulahoeve en de Juliahoeve. De Julianahoeve is gelegen in een van de deelgebieden en zal hierna nader beschreven worden.

de tuinaanleg bij het landgoed⁷

Bij de nieuwbouw van het huis Prattenburg in de jaren 1887 en 1888 werd ook de nabijgelegen tuin aangepakt. Al sinds het begin van de zeventiende eeuw was er een eenvoudige laanaanleg aanwezig en een bos aan de zuidkant van het terrein. In dat bos werd in 1888 het zogeheten "Engelsch Werk" aangelegd, een parkinrichting in Engelse landschapsstijl met slingerpaden.

Afbeelding 4 - Tuinontwerp uit 1896 door Otto Schulz voor het landgoed Prattenburg, gesigneerd en gedateerd: Zeist, den 8 October 1896 Otto Schulz, tuinarchitect - gewassen en gekleurde pentekening, particuliere collectie.

⁷ bron: Van Groningen, 1999

Binnen het lanenstelsel ontwierp tuinarchitect R.M.A.O. Schulz in 1896 een landschappelijke aanleg. Met het huis als middelpunt creëerde hij zorgvuldig gekozen, slingerende paden. De dienstwoningen werden in dit ontwerp geïntegreerd. Ten zuiden van het huis, waar de toegang was, werd een ruim gazon aangelegd, met boomgroepen beplant. Bij de boerderij ontwierp Schulz een rozenparterre van acht vakken. Vanuit het huis creëerde hij verschillende zichtlijnen, waaronder één westwaarts via de rozenparterre op de Cunerahoeve, één naar de oprijlaan in zuidelijke richting en één in zuidoostelijke richting naar het Prattenburgsche Bosch. Aan de oostkant werd omstreeks 1901 een parkgedeelte met vijver en rododendrons aangelegd, naar een ontwerp van Hendrik Copijn.

Vanaf 1956 vond een belangrijke wijziging plaats, samenhangend met de verplaatsing van de ingang van het huis van de zuidzijde naar de westzijde. Daardoor moest de oprijlaan verlegd worden. Aan de westkant werd een rond plein aangelegd. Het tracé van de zuidelijk van het huis lopende Cuneraweg werd verder zuidwaarts omgebogen. Hierdoor kreeg de tuin een ruimere opzet, maar een deel van het oude "Engelsche Werk" moest komen te vervallen.

historisch-geografische ontwikkeling

Dat deze omgeving al in vroeger tijd bewoond werd blijkt wel uit het feit dat grafheuvels uit de Steentijd en/of de Bronstijd zijn aangetroffen binnen en buiten het landgoed.

Afbeelding 5 - het landgoed in 1837 - het gebied is slechts gedeeltelijk met bos ingeplant (donkere delen), grote delen zijn nog heide. Het gebied heet zelfs nog "Prattenburgsche Heide".

De stichting van het landgoed gaat mogelijk terug tot de hoge Middeleeuwen (12e eeuw), toen de Utrechtse bisschop besloot op strategische punten nabij de grens met Gelre kastelen te bouwen. De Cuneraweg was de doorgaande verbinding aan de noordzijde van de Utrechtse Heuvelrug en dus van groot strategisch belang. Het was tevens een bedevaartroute naar Rhenen, naar de begraafplaats van de Heilige Cunera. Langs deze weg werden Prattenburg, Remmerstein en Levendaal opgericht ter dekking van de weg⁸. De Cuneraweg volgt het lage tracé langs de noordflank van de Utrechtse Heuvelrug. De Oude Veensegrindweg loopt min of meer parallel op een grotere hoogte. Dit fenomeen komt vaker voor in deze streek⁹. De Veenendaalsestraatweg is een oude route dwars op de oost-west gerichte hoofdroutes. Net als de andere genoemde routes stamt de hoofdlijn van deze weg mogelijk al uit de IJzertijd of de Vroege Middeleeuwen¹⁰.

Grote delen van de Utrechtse Heuvelrug bleven tot in de Nieuwe Tijd onontgonnen en werden gebruikt om schapen te weiden en als jachtterrein.

Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw werden in dit deel van de Utrechtse Heuvelrug bossen aangeplant¹¹. Het bos, dat aanvankelijk vooral uit naaldhout bestond, diende zowel voor recreatie als voor productie. In de vroege negentiende eeuw (zie afbeelding 5) is nog steeds slechts een beperkt deel van het landgoed beplant met bos. Een groot deel bestond toen nog steeds uit heidevelden. In de tweede helft van de negentiende eeuw heeft het landgoed zijn huidige structuur gekregen met rechthoekige bospercelen en rechte ontsluitingswegen.

1.2 Aanwezige cultuurhistorische waarden

De aanwezige cultuurhistorische waarden in het plangebied worden onderscheiden in archeologische, historisch-bouwkundige en historisch-geografische waarden.

1.2.1 Archeologie

In het landgoed zijn enkele grafheuvels aanwezig, echter niet binnen een van de deelgebieden. Er wordt een apart archeologisch rapport opgesteld voor de deelgebieden.

1.2.2 overige cultuurhistorische waarden Locatie Juliahoeve

algemeen

De Juliahoeve is een boerderij die aan de noordzijde van het landgoed Prattenburg is gelegen, op het grondgebied van de gemeente Veenendaal. Het hoofdgebouw van De Juliahoeve is een gemeentelijk monument. De Juliahoeve is een van de boerderijen op het Landgoed Prattenburg (naast de Cunerahoeve en de Ursulahoeve). De boerderij ligt iets afzijdig van het Kasteel en is gelegen aan de Zandheuvelweg in Veenendaal. De boerderij is op de lijst van gemeentelijke monumenten van de gemeente Veenendaal geplaatst.

⁸ Blijdenstijn, 2007, pag. 288.

⁹ Blijdenstijn, 2007, pag. 91.

¹⁰ Blijdenstijn, 2007.

¹¹ Provincie Utrecht, 2001.

historisch-landschappelijke waarden

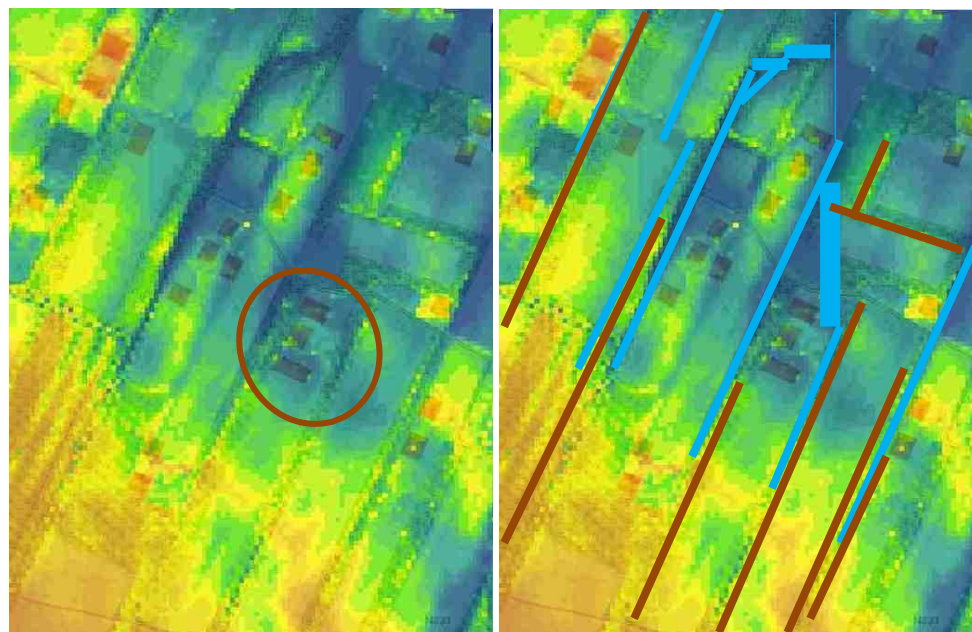
De Juliahoeve ligt aan de noordzijde van het landgoed Prattenburg en is waarschijnlijk een latere acquisitie. De boerderij ligt in een gebied met strokenverkaveling, aangeduid als de Rhenense Venen. In dit gebied werd vanaf 1546 turf gewonnen, behorende tot het Veenendaalse concessiegebied ten zuiden van de waterscheiding. Pas na verloop van tijd werden de verveende percelen omgezet in landbouwgrond.

De oude strokenverkaveling is bewaard gebleven en wordt plaatselijk gemarkeerd door forse houtwallen op de perceelsgrenzen. Die zijn in dit geval aan beide zijden van het huisperceel bewaard gebleven.

Afbeelding 6 - De topografische situatie in 1837, 1905/06 en 2004

Uit de hiervoor weergegeven uitsneden uit de topografische kaarten is af te leiden dat de historisch-geografische situatie van de Juliahoeve in de loop der jaren niet of nauwelijks gewijzigd is: een complex agrarische gebouwen met aan weerskanten stevige houtwallen en gelegen aan een kronkelige weg.

Afbeelding 7 - de hoogtekaart van de omgeving van de Julia-hoeve (blauw, groen zijn laaggelegen, oranje-geel zijn hooggelegen); uit de hoogteligging zijn de historische strokenverkavelingssloten zichtbaar (blauwe lijnen) en de na de ingebruikname voor landbouw aangelegd houtwallen (bruine lijnen). Aan het beloop van de blauwe lijnen te zien is een deel van de kavelsloten eertijds in gebruik geweest als turfvaart.

historisch-bouwkundige waarden

Als datering van de Julia-hoeve wordt de periode 1905-1910 aangegeven¹². De Juliahoeve is een langhuisboerderij en vrijwel direct aan de weg gelegen met de nok evenwijdig aan de weg. Het voorhuis bestaat uit één bouwlaag met mansardekap. De hanekammen boven de gevelopeningen van de oostelijke gevel zijn versierd met gekleurde stenen. De drie ramen op de begane grondlaag zijn voorzien van luiken die in kwartieren wit-groen geschilderd zijn. Midden op de westelijke gevel is de naamsteen "Julia-hoeve" geplaatst. Het voorhuis is in 1926 vernieuwd; inpandig zijn nog restanten van het oorspronkelijk voorhuis aanwezig. Het achterhuis staat onder een zadeldak met wolfseind en heeft een middenlangsdeel. De achtergevel van het achterhuis heeft steunberen aan weerszijden.

Afbeelding 8 - de Juliahoeve; het gebouw is een gemeentelijk monument; de houten aanbouw aan de linkerzijde behoort niet tot het monument

Aan de straatzijde een haag. Deze heeft enige karakteristieke waarde doordat hij een typisch voorbeeld van een landelijke terreinafscheiding is, onderdeel van het ensemble met de monumentale boerderij en de bocht in de straat op een karakteristieke wijze begeleidt. Gestreefd zou moeten worden naar handhaving van een zo groot mogelijk deel van deze haag, waarbij uiteraard wel doorgangen ten behoeve van de achterliggende functies gemaakt mogen worden. Ten zuidwesten van het hoofdgebouw staat een beeldbepalende boom¹³. Ten zuiden van het hoofdgebouw bevindt zich een traditionele stal¹⁴.

De voormalige agrarische bedrijfsgebouwen bij de Juliahoeve hebben geen belangrijke karakteristieke waarde en kunnen vanuit cultuurhistorisch oogpunt zonder bezwaar worden geamoveerd.

¹² van 't Hof, 1992.

¹³ De architect die de plannen voor deze locatie zal maken, zal naar verwachting proberen deze boom in te passen. Gestreefd wordt naar behoud van de boom.

¹⁴ In 2007 heeft een inventarisatie en selectie van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing in de gemeente Veenendaal plaatsgevonden. De betreffende varkensstal is daarbij niet geselecteerd als gemeentelijk monument. De reden daarvan was dat de stal niet voldeed aan de voor aanwijzing relevante toetsingscriteria.

Afbeelding 9 - traditionele stal met op de voorgrond karakteristieke boom.

Afbeelding 10 - Cultuurhistorische waarden op de locatie Juliahoeve: blauw: historische kavelsloten, mogelijk deels oude turfvaart; bruin: houtwallen; paars: gemeentelijk monument; groene lijn: karakteristieke haag.

1.2.3 Locatie Bosje van Wartou

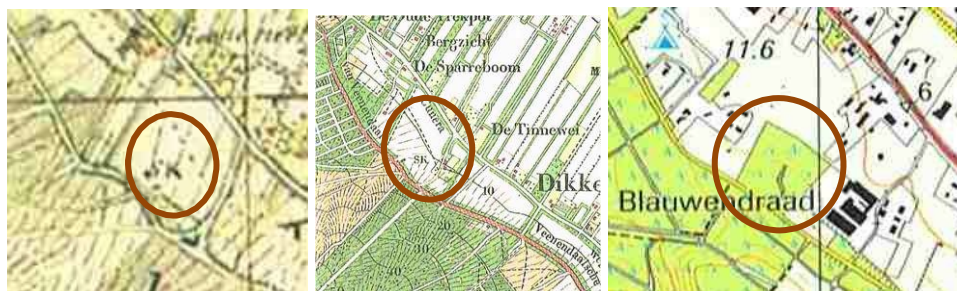
algemeen

Het Bosje van Wartou is gelegen aan de noordzijde van de Oude Veensegrindweg. Qua eigendomssituatie behoort het bij het landgoed Prattenburg. Aan de voorkant van het bosje, langs de Oude Veensegrindweg staat enig naaldhout in de

vorm van grove den, het merendeel van het overige terrein bestaat uit loofhout. De bodem laat enig micro-reliëf zien. Het toponiem "Bosje van Wartou" duidt niet op een hoge ouderdom van de bosbeplanting.

historisch-landschappelijke waarden

Volgens de provinciale cultuurhistorische waardenkaart¹⁵ behoort het bosje tot de enges van Rhenen en Achterberg (een eng is een oud complex akkerbouwgronden). De bodemkaart¹⁶ geeft ter plaatse echter Moderpodzolgronden aan en geen Enkeerdgronden. De aanwezigheid van microreliëf is niet consistent met langjarig gebruik als akker, zodat het niet zeker moet worden geacht dat we hier te maken hebben met een oude akkerbouwlocatie.

Afbeelding 11 - De locatie Het Bosje van Wartou op de topografische kaarten van 1837, 1908 en 2004. In 1837 en 1908 is ter plaatse een schaapskooi (S.K.) aangegeven.

Op de topografische kaart van 1958 (hier niet gereproduceerd), is de situatie ter plaatse al sterk gewijzigd, bijna conform de huidige situatie¹⁷. De locatie heeft zich steeds in het grensgebied tussen het cultuurland van Veenendaal en de woeste gronden van Rhenen bevonden. De schaapskooi wijst op het gebruik van de heide als graasterrein voor schapen. In de plattelandseconomie speelde het schaap een belangrijke rol, niet alleen als leverancier van wol en vlees, maar vooral als leverancier van mest. De schapen werden daartoe geweid op de heide en 's avonds naar de schaapskooi gebracht. Daarbinnen was een potstal aanwezig, waarin de mest werd verzameld. Dierlijke mest was de enige bemestingsmogelijkheid die men had en op de zandgronden kon men dan ook niet zonder schapenmest. In de omgeving staan op de oude topografische kaarten meerdere schaapskooien aangegeven. De schaapskooi lag op de T-kruising met de Galgenweg die als oude schaapsdreef naar de Elsterberg liep en die nog aanwezig is. De relatie met de weg is echter verdwenen¹⁸.

De plaats van de schaapskooi is in het terrein nog waarneembaar als een iets hoger gelegen plateau naast de eveneens nog aanwezige weg over het terrein.

De aanwezigheid van een schaapskooi in het terrein kan het microreliëf verklaren dat ter plaatse is waargenomen. Mogelijk was naast de schaapskooi een veekraal aanwezig, die het binnendrijven van de kudde vergemakkelijkte. Een nadere analyse van het aangetroffen microreliëf kan daarover uitsluitsel bieden.

historisch-bouwkundige waarden

Er is in het terrein geen bebouwing meer aanwezig.

¹⁵ Provincie Utrecht, 2001.

¹⁶ Stiboka, 1973.

¹⁷ Blijdenstijn, 2012.

¹⁸ Blijdenstijn, 2012

Afbeelding 12 - In het Bosje van Wartou is een oude weg herkenbaar, mogelijk een oude schaapsdrift.

Afbeelding 13 - Bosje van Wartou; in bruin is schematisch de nog steeds herkenbare toegangsweg (schaapsdrift?) zichtbaar; de gestippelde cirkel geeft de mogelijke plaats van de voormalige schaapskooi weer.

1.2.4 Locatie Stay Okay

algemeen

De locatie Stay Okay ligt aan de zuidzijde van het landgoed Prattenburg. Op deze plaats was voorheen een jeugdherberg, later de gebouwen van een budget-hotelketen gevestigd. De gebouwen zijn recent afgebroken. In mei 1948 werd de jeugdherberg Eikelkamp opgericht, met 600 bedden geruime tijd de grootste van Europa! Voorloper van de jeugdherberg was een militair kamp dat in het najaar van 1939 tijdens de mobilisatie was opgericht. Tijdens de Tweede Wereldoorlog deed het dienst als onderkomen van de 'Nederlandsche Arbeidsdienst', een paramilitaire dienst die in opdracht van de Duitsers oorlogsstellingen en dergelijke moest opruimen¹⁹.

historisch-landschappelijke waarden

De locatie behoorde tot de woeste gronden van Rhenen ten noorden van Elst. De provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart geeft aan, dat in dit deel van de Utrechtse Heuvelrug vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw bossen werden aangeplant. Dat was op de onderhavige locatie echter tot ver in de negentiende eeuw niet het geval. Pas de topografische kaart uit 1908 laat in de onmiddellijke omgeving van de locatie bosbeplanting zien.

Afbeelding 14 - De locatie Stay Okay op de topografische kaarten van 1837, 1908 en 2004. In 1837 en 1908 is ter plaatse cultuurgrond (akkerbouw) aangegeven.

De locatie maakte oorspronkelijk deel uit van de akkerbouwcomplexen ten noorden van Elst. In de loop van de twintigste eeuw is deze omgeving bebost geraakt en onderdeel geworden van de bossen van het landgoed Prattenburg.

De Veenendaalsestraatweg is een oude verbindingsweg tussen Elst en Veenendaal over de Utrechtse heuvelrug heen. Deze weg vormde een belangrijke noord-zuidverbinding. Aan weerszijden van de weg is op de topografische kaart van 1837 een houtwal aangegeven. Restanten daarvan zijn in de omgeving van het plangebied nog steeds herkenbaar.

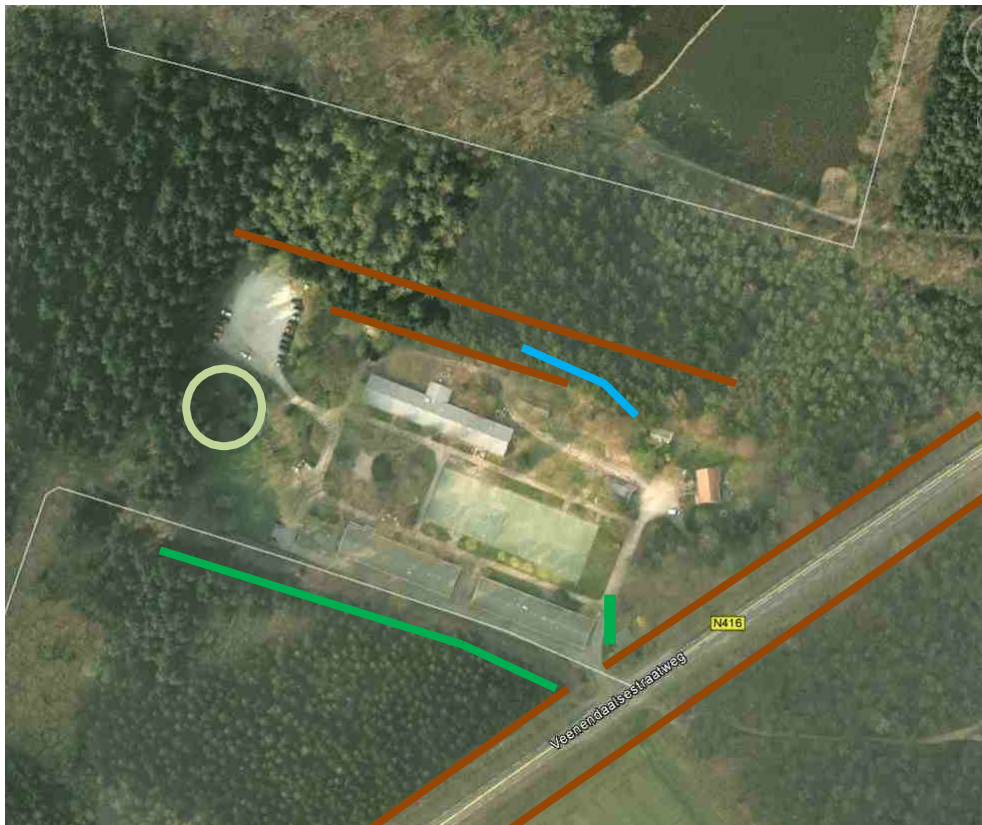
Van de voormalige jeugdherberg zijn geen bouwkundige restanten meer aanwezig, behalve het openluchttheater (zie hierna). Wel is de boombeplanting nog aanwezig, waaronder enkele zeer fraaie exemplaren. Ook de haagbeplanting aan de zuid- en westrand van het terrein is nog aanwezig.

Verder zijn in het gebied diverse steilranden aanwezig, die mogelijk te maken hebben met de realisering van de jeugdherberg destijds. Ook is een depressie in het gebied aanwezig. Nadere analyse moet de waarde van dit microreliëf uitwijzen.

¹⁹ H.P. Deys, 2000, aangehaald door Blijdenstijn, 2012.

Afbeelding 15 - restanten openluchttheater in deelgebied 3 (locatie Stay Okay).

Afbeelding 16 - De locatie Stay Okay met aangegeven de waardevolle restanten: de bruine lijnen geven restanten van houtwallen langs de Veenendaalsestraatweg aan en de globale ligging van de steilranden op het terrein; de blauwe lijn geeft globaal de ligging van een terreindepressie aan; de groene lijnen de restanten van de haagbeplanting; de lichtgroene cirkel de locatie van het openluchttheater; de waardevolle boombeplanting is niet afzonderlijk aangegeven.

historisch-bouwkundige waarden

In dit deelgebied zijn geen gebouwen meer aanwezig. Wel ligt er nog het openluchttheater dat destijds een onderdeel vormde van de voorzieningen van de jeugherberg. Het nog resterende theater werd kort na de oprichting van de jeugherberg in 1948, maar noch vóór 1958 (topkaart) aangelegd²⁰. Weliswaar is dit niet heel oud, maar het heeft een bijzondere karakteristiek en draagt de herinnering aan de jeugherberg in zich mee. Het openluchttheater bestaat uit concentrische treden van baksteen. Onderdeel van het geheel is de haagbeplanting rondom en de beplante coulissen naast het toneel. Dit bouwwerk met bijbehorende beplanting is als karakteristiek aan te merken en zou niet verwijderd moeten worden.

1.2.5 Locatie Schupse Bos

algemeen

De locatie is gelegen in een gebied dat vanouds werd aangeduid als het Remmersteinse Bos, thans het Schupse Bos.

Afbeelding 17 - De locatie Schupse Bos op de topografische kaarten van 1837, 1908 en 2004. In 1837 is ter plaatse al een strooksgewijze bosverkeveling aangegeven.

Afbeelding 18 - open plek in het Schupse Bos

²⁰ Blijdenstijn, 2012.

historisch-landschappelijke waarden

Volgens de Provinciale Cultuurhistorische Waardenkaart werden eerst vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw bossen aangelegd in dit deel van de Utrechtse Heuvelrug²¹.

Dat blijkt ook hier het geval te zijn. Op de topografische kaart van 1837 blijken er ter plaatse van het deelgebied strookvormig wegen te zijn aangelegd die duiden op ontginning ten behoeve van de bosbouw. Blijkbaar is de bosbouw ter plaatse niet goed gelukt, want op de topografische kaart van 1908 is juist op deze strook heide met opslag te zien. Een deel van die strook is sindsdien in gebruik genomen als bouwlocatie met parkeervoorzieningen voor het restaurant.

In het gebied zijn geen restanten uit het verleden zichtbaar die een rol zouden moeten spelen in het op te stellen bestemmingsplan.

historisch-bouwkundige waarden

Er is in het betreffende deelgebied geen bebouwing aanwezig.

1.3 Waardering

Voor het opnemen van cultuurhistorische waarden in een Inpassingsplan is enkel een beschrijving van de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden niet voldoende. Ook de waarde van het aanwezige erfgoed en de gevoeligheid voor ingrepen is een bepalende factor. Er zijn twee manieren om de waarden van cultuurhistorie te bepalen, namelijk:

- a. door te waarderen op basis van een officieel toegekende status ('waardevolle elementen'). Veelal betreft het een beschermde status als beschermd dorpsgezicht, rijksmonument, gemeentelijk monument, nationaal landschap etc.
- b. door te waarderen aan de hand van onderscheiden waarderingscriteria, die de kwaliteit van het erfgoed weerspiegelen ('waardevolle elementen').

De onder a. genoemde waardering van een object, vindplaats of gebied is terug te vinden in de gangbare registers en kaarten van verschillende overheden. Voor de onder b. genoemde waardering bestaan uiteenlopende systemen; ze verschillen naar vakgebied, mate van codificatie en toepassing. Van een (breed geaccepteerde en toegepaste) integrale, cultuurhistorie-brede waarderings-systematiek is in Nederland op dit moment (nog) geen sprake.

Er is voor dit Inpassingsplan geen aparte waarderingssystematiek ontworpen. Er is gebruik gemaakt van de onder a. genoemde benadering, mede omdat die voor iedereen volgbaar is en alle drie de relevante vakgebieden (archeologie, historische (steden)bouw en historische geografie) omvat.

De aanwezige cultuurhistorische waarden zijn weergegeven op de luchtfoto's van de verschillende deelgebieden. In het Bosje van Wartou en op de plaats van de voormalige Stay Okay locatie zou nadere analyse moeten plaatsvinden naar de achtergronden van het aanwezige microreliëf en daarmee naar de waarde ervan. Op dit moment is de cultuurhistorische waarde ervan niet aan te geven. Binnen de locatie Schulpse Bos zijn geen relevante cultuurhistorische waarden aanwezig.

²¹ Provincie Utrecht, 2001.

2. ADVIES

2.1 Wijze van opname in het inpassingsplan

- Cultuurhistorische waarden

Ter bescherming van de aanwezige ruimtelijk relevante cultuurhistorische waarden dienen de volgende aspecten in de regels van het inpassingsplan geregeld te worden:

- a. historische bebouwing - gemeentelijk monument - Juliahoeve: gemeentelijke monumenten hoeven niet aangegeven te worden omdat die immers al via andere regelingen beschermd worden; dubbele regelgeving moet voorkomen worden.
- b. historische bebouwing - geen monument zijnde - het openluchttheater op de locatie Stay Okay: de waardevolle bebouwing wordt (mede) bestemd tot 'waarde- cultuurhistorie 1'. In de regels dient sloop Wabovergunningplichtig te worden gesteld; Wabovergunningen voor bouw of verbouw zijn bovendien slechts mogelijk indien en voor zover ze geen aantasting van de aanwezige waarden met zich meebrengen.
- c. Historische wallen, wegen en microreliëf: deze zijn (mede) bestemd tot 'waarde - cultuurhistorie 2'; verandering van profielopbouw, verharding, afgraven, egaliseren, ophogen van gronden en het vellen en rooien van houtgewas zijn Wabovergunningplichtig; deze werken en werkzaamheden zijn alleen toegestaan als en voor zover zijn geen onevenredige schade toebrengen aan de aanwezige karakteristiek of cultuurhistorische waarden.
- d. Historisch groen: deze zijn (mede) bestemd tot 'waarde - cultuurhistorie 3'; binnen deze bestemming is een omgevingsvergunning nodig voor werken en werkzaamheden, geen bouwwerken zijnde, als het vellen en rooien van houtgewas; deze werken en werkzaamheden zijn alleen toegestaan als en voor zover zijn geen onevenredige schade toebrengen aan de aanwezige karakteristiek of cultuurhistorische waarden.

3. SAMENVATTING

Het plangebied omvat vier locaties op en rond het historische landgoed Prattenburg. De vier locaties hebben ieder hun eigen ontstaansgeschiedenis die zich deels vertoont in de huidige staat van het terrein. De Juliahoeve is een oude boerderijplaats op een veenontginning. Ter plaats is enige historische bebouwing en beplanting aanwezig. Aan weerszijden van de locatie zijn oude houtwallen en kavelsloten aanwezig, waarvan er één mogelijk teruggaat op een oude turfvaart. Het Bosje van Wartou ligt aan de rand van de oude woeste gronden. Ter plaatse was tot in het begin van de twintigste eeuw een schapenstal aanwezig. De locatie Stay Okay was tot redelijk recent als cultuurgrond in gebruik, later is er een jeugdherberg gebouwd. Een openluchttheater en waardevolle boombeplanting herinneren aan dit gebruik. De locatie Schupse Bos is in de vroege negentiende eeuw ontgonnen uit de heide, maar niet echt als productiebos gelukt. Er zijn geen cultuurhistorisch waardevolle restanten aanwezig. De in de overige locaties aanwezige waarden dienen in het inpassingsplan opgenomen en beschermd te worden.

PROVINCIE UTRECHT
CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES
INPASSINGSPLAN LANDGOED PRATTENBURG
RHENEN/VEENENDAAL

BIJLAGE 1 - GERAADPLEEGDE BRONNEN

Blijdenstijn, Roland: *Tastbare Tijd - Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Utrecht, 2007.

Blijdenstijn, Roland, schriftelijke mededelingen 23 november 2012.

Deys, H.P.: *De camping de Thijmse Berg; zestig jaar kamperen in Rhenen*, in: *Oud Rhenen*, mei 2000.

Deys, Henk en Fred Vogelzang: *Rhenen, geschiedenis en architectuur*, Utrecht 2010.

Hof, Jan van 't, e.a.: *Veenendaal, geschiedenis en architectuur*, Zeist, 1992.

Topographische Dienst: *Topographische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden*, schaal 1:50.000, blad 39 (39-II), verkend in 1836 door J.C. de Normandie's Jacob, uitgave 1837.

Topographische Dienst: *Chromotopographische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden*, schaal 1:25.000, blad 488 Rhenen, verkend in 1869, herzien in 1908, uitgave 1912.

Topographische Dienst: *Chromotopographische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden*, schaal 1:25.000, blad 467 Veenendaal, verkend in 1869, herzien in 1905 en 1906, uitgave 1910.

Groningen, Catharina L. van: *De Utrechtse Heuvelrug - De Stichtse Lustwarande - Buitens in het groen*, *De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst*, Zwolle/Zeist, 1999.

Provincie Utrecht: *Cultuurhistorische elementen in de provincie Utrecht*, 3e versie, Utrecht, 2001.

Rijks Geologische Dienst: *Geologische kaart van Nederland 1:50.000*, blad Tiel West (39W) en Tiel Oost (39O), Haarlem, 1984.

Stiboka: *Bodemkaart van Nederland*, schaal 1:50.000, blad 39 West Rhenen, blad 39 Oost Rhenen, Wageningen, 1973.

Stiboka/Rijks Geologische Dienst: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000*, blad 39 Tiel, Wageningen/Haarlem, 1986.

www.watwaswaar.nl

www.wikipedia.nl - prattenburg